

M. Vanaga „Mana Amata”

10. turpinājums

Uz Doļu pilskalnu

Fragmentu publicēšanai sagatavoja Ingrīda Lāce.

Aiz birzes Amatas senleju klāja tik neizbrienami brikšņi, ka man bija jāatstāj upe un jānogriežas sāņus. Beidzās krūmi, sākās biezs mežs ar skaistu pamežu un gaišām paparžu pļavām. Stigā brāzmaini par dzīves telpu cīnās papardes, lazdas, eglītes, zirdzenāji. Ne cilvēkam, ne zvēram tur nav pēdas tiesas, kur kāju spert. Viss kā mākslas darbs, kā glezna, kā Jāņu vakara maldi.

Es arī nelauzos tur iekšā, bet gāju apkārt pa mežu. Redzu, arī aļņi un stirnas nav lauzušies papardēs, bet gājuši gar stigas malu. Purvs. Sākumā sauss, bet vēlāk pārvēršas stiegronī, kurā pa stigu arī papardes vairs iekšā nebrien. Uzeju uz stigas. Domāju, ka tur būs cietāks pamats zem kājām. Bet nekā – zeme līgojas tāpat. Es baidītos iet, ja neieraudzītu zvēru taku. Uz tās vismaz nenoslīkšu. Gāju ātri, citādi taka sāka grimt. Malās ciņi ar asu zāli, kāda priedīte.

Saule taisni acīs. Uzreiz mani apturēja spalgs šņāciens. Tas atkārtojās vēl un vēlreiz. Atlecu atpakaļ un tūliņ takas vidū ieraudzīju odzes riteni. Zvēru taka ar reto zāli bija tās saulgoznis. Odze negribēja to atstāt, bet man taka bija vienīgais ceļš ārā no mukulāja. Čūsku nedrīkst sist, jo tā meža labvēle. Es to tāpat nesistu, bet garām arī netiku. No takas nedrīkstēju nokāpt, jo tur varēja gadīties kāda viltīga velna acs. Un, kas zina, varbūt purva kūla un grendzejaino priedīšu paceres slēpj ne mazākus pārsteigumus. Stāvēju uz vietas, jo pārāk neciešu vēzisku atpakaļrāpšanos. Arī odze klusēja. Bet galva augšā kā bāka un acis, kad paskatos, briesmīgas. Es pakustējos, arī odze sašūpojās un iešņācās. Tagad tikai pacietību! Man tās pietika. Odzei nepietika. Tā nošņācās, atritinājās un lēni nolīda no taciņas. Pēc kāda metra atkal saritinājās, izslēja galvu un atkal sāka šņākt. Tātad baiļu vai sīvuma tai bija vēl diezgan, indīgais tārps nedomāja pavisam padoties. Man bija tikai bailes un ar tām es zibeņātrumā aiznesos čūskai garām. Laimīgi!

Uzgāju uz trektoru izmuļļāta ceļa, kuram bija jāizved no šīs elles. Par Amatu nedomāju. Ka tikai tiktu ārā no čūkslāja, kas, likās, abpus ceļam šņāca. Nojautu, ka esmu tālu no krasta... Un atkal mani aizkavēja liels skudru mājoklis lielas egles dienvidpusē. Šis skudru pūlis bija augsts un šaurs kā daudzstāvu māja ar nolaidenu virsu uz saules pusi un prāvu stāvumu uz ziemeļpusi, kuru balstīja egle. Vasarā tādā namā ir daudz gaisa un tas ir sauss. Bet ziemā šādus torņus ievēro putni, sevišķi dzilnas, atkašņā un skudrām daudz posta nodara. Un, lūk, es skudru augstceltnei pārliku krusteniski divus egļu zarus, kas jau sakaltuši un nobiruši mētājās turpat tuvumā. Tie tagad kā stingrs jumts aizsargās skudru māju no laupītājiem putniem. Atstāju arī šķipsniņu cukura cienastam.

Labu gabalu gāju pa traktora rievām, kas mani izveda ne tikai no meža, bet arī uzveda uz Sīļu – Doļu ceļa. Pa ceļu tālāk pret sauli. Kad pēc brītiņa jutu tuvumā Amatas elpu, nogriezos uz upes pusi. Amatu sastapu atkal laipnu un mīlīgu, bet jau pārāk augstu piesērējušu smiltīm. Skaidru, bez neviena akmens. Katra grunduļa gaitas uz gaišā smilšdibena bija atklātas kā uz laba ekrāna, katrs iekritušais zariņš kā iezīmēts upē. Pati draiskule jau šaurāka un lēnāka. Krāsa – bāli dzeltenīga. Amata iznāca no meža un ar alkšņu un kārkļu kājām ielīvoja Doļu pļavās. Es tai tur līdzi negāju, jo upi tāpat acīm redzēju lielu gabalu uz priekšu... pa augšu uz to pašu pusi gāja Sīļu - Doļu ceļš ar lielākām ērtībām, kuras es kaut uz pusstundu biju pelnījusi.

Kalnā,viņpus ceļa, stāv abējas „Doles”... Lielceļš ieslīdēja Amatas lejā, bet es jau kalnā nogriezos „Doļu” mājas ceļā, tālāk gar mājas stūri. Kur tālāk iet, nezināju. Bridu pāri miežu laukam. Maldījos, tomēr pilskalnu atradu. Tas atrodas Amatas kreisajā krastā... Doļu pilskalns ir biezu mežu noaudzis, senatnes apvējots Amatas krasts. Sākas ar padziļu graviņu, kādas Amatas krastos iegriežas ne mazums. Ja nezinātu, ka apmēram te jāatrodas pilskalnam, es varēju to noiet kā kuru katru diezgan skaistu krasta izcilni, pavisam nezinot, ka graviņa ir senais aizsarggrāvis.

Pilskalns atrodas uz paaugsta krasta izlaiduma, ko no trim pusēm aptiek Amata. Pilskalna virsa noklāta ar lielajā vētrā izgāztiem kokiem. Tuvāk uz pašas dzegas malas turas liela egle, kurai vairs tikpat kā nav nekāda pamata zem kājām. Ja tikai drusku aizsapņosies, nolidos atvarā. Tālāk cita egle, arī jau pavisam uz nelaiimes robežas. Tās augstās saknes jau veltīgi grābstās gar grūstošo krastu. Doļu pilskalns sākas ar vēl padziļu raktu gravu vai pat divām un arī beidzas ar gravu. No pēdējās gravas izlīdu ārā pakrastē. Viņpus pēdējai gravai, dziļi zemē ieracies, guļ akmens. Virsū sausa sūnu sega, jau atrauta no akmens un atkal uzklāta atpakaļ. Laikam uzraksti meklēti vai upurēšanas iedobums. Es arī pacēlu sūnu deķi, notaustīju akmeni un arī uzklāju atpakaļ. Ja arī ne uzrakstus, tad ne katrai acij redzamas senču pēdas, tālu gadu un negadu zīmes akmens glabā noteikti.

Domāju par to „aptamborēto” akmeni, kuru Heidoks („Doļu” māju saimnieces vīra brālis) atradis pilskalna pakājē. Kāds tas izskatījās? Vai pašu senlatviešu izrakstīts? Kādam nolūkam? Rotai, rotaļlietai vai buršanai? „Tādus akmeņus senos laikos glabāši kulītē. Ja kur sāp, trīs reizes apvelk slimo vietu un saka, lai slimums izzūd kā dilstošs mēness un piemetas labāk pie koka vai akmeņa, ne pie cilvēka. To vaiga darīt bez saules.”(šo gudrību M.V. kaut kur pierakstījusi un saglabājusi arī rakstību).

Senie armēņu juvelieri ar smalku mežģīņu pinumu esot noklājuši kapakmeņus. Kāpēc dolēnieši tā izrotāja akmentiņus dūres lielumā? Bet varbūt tas bija vienkārši noapaļots šūnakmens, kuru pati daba iztamborējusi tik smalkos rakstos. Sāka džinkstēt odi, tātad laiks jau pievakarē. Bija jāiet tālāk.

No pilskalna pa skaistu gāršu veda taka, kuru gan tikai ar iztēli varēja nosaukt par taku, jo tā jau bija biezi aizaugusi un reizēm mežā pazuda pavisam. Tā iemīta varbūt jau viņlaikus, un tagad tikai retais to vairs pārstaigā. Un tomēr taka, kuras malā

stāvēja lieli koku kuplokšņi. Mežs, karstumā noguris, uz takas meta sīkas saules drumslas.

No pilskalna līdz nāca drebošas ēnas, tālēju pakavu duna. Pagātne kļuva skanīga, domas dzirdīgas. Iekliedzās sīlis. Oh! Sabijos. Tas bija brīdinājums meža saimei, ka tuvojas ienaidnieks. Lai cik tas bija sāpīgi un apvainojoši man, sīlis tomēr nemeloja. Tūlīt viss dzīvais mežs kļuva satraukts, uzmanīgs. Mežs kreisā pusē pagaisa, un atkal kaut kur lejā pazibēja Amata. Amatas krasti pamazām saguma. Amata kļūst arvien šaurāka, lēnāka, aizaug meldriem un grīšļiem. Vai beidzas Amatas skaistums?